

Enfokrasi: Dijitalleşme ve Demokrasi Krizi*

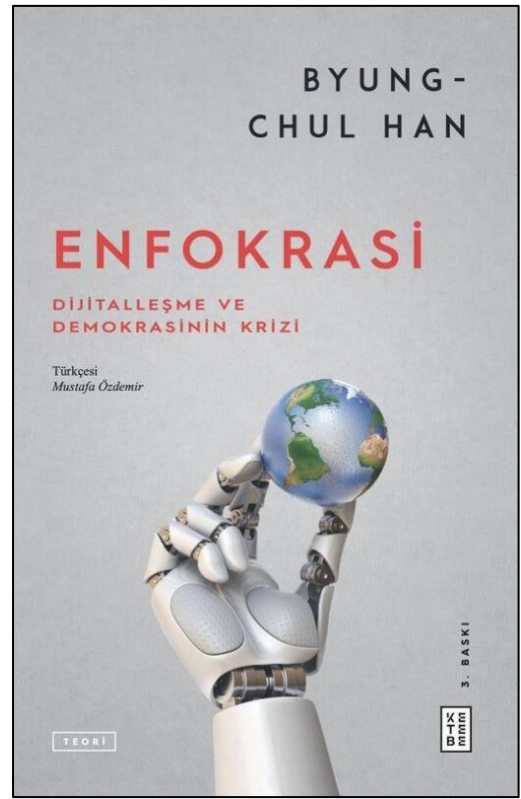
Infocracy: Digitization and the Crisis of Democracy

İpek KAYA

Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Reklamcılık Ana Bilim Dalı
 id <https://orcid.org/0000-0001-6473-4036> ipek.kaya@kocaeli.edu.tr

Çalışmalarında sıklıkla dijitalleşmenin toplumsal yaşam üzerindeki etkisine odaklanan Byung-Chul Han, "*Enfokrasi: Dijitalleşme ve Demokrasinin Krizi*" başlıklı kitabında, odağına enformasyon rejimi ve demokrasinin aşınması gibi sorunları yerleştirmiştir. 5 bölümden oluşan kitap, okuyucuyu bilgiye doymuş ve hızlanmış bir dünyada yaşamının öznel deneyimin üzerine düşünmeye teşvik etmektedir.

Kitabın "*Enformasyon Rejimi*" başlıklı birinci bölümünde, enformasyon rejiminin ayrıntılı tanımına yer verilmiştir. Han'a göre enformasyon rejimi "Algoritmalar ve yapay zekâ kullanılarak enformasyonun ve işlenmesinin toplumsal, ekonomik ve politik süreçler üzerinde belirleyici etkiye sahip olduğu bir tahakküm biçimi"dir (Han, 2023, s. 7). Manuel Castells ve Marshall McLuhan gibi kitle iletişim teorisyenlerinin çalışmalarından yararlanan Han, dijital platformların çağdaş toplumların, özellikle politik alanda karar alma süreçlerini nasıl yeniden şekillendirdiği üzerinde durmaktadır. Han'ın bu çözümlemesinin merkezinde gözetim kapitalizminin yükselişi ve bireylerin verilerinin metalaştırılmasıyla karakterize edilen "enformasyon rejimi" kavramı yer almaktadır. Bu yeni paradigma, bireylerin kişisel verilerinin kâr amacıyla toplandığı, analiz edildiği ve meta olarak değer kazandığı yeni bir ekonomik paradigmayla ilişkilidir. Han'a göre "endüstriyel kapitalizme ait disiplin rejiminin aksine sömürülen artık bedenler ve enerjiler değil enformasyon ve verilerdir" (Han, 2023, s. 7). Bu nedenle enformasyon rejiminin öznesi, disiplin rejimindeki gibi uysal özneler değildirler; kendine özgü, otantik ve yaratıcıdırlar. Han, enformasyon rejimi kavramını Foucault'nun disiplin rejimi kavramından hareketle kurar. Ona göre "panaptikon, disiplin rejiminin anlam ve ideal imajıdır" (Han, 2023, s. 8). Dijital enformasyon teknolojisinde iletişim gözetime dönüşür

Atıf / Cite as: Kaya, İ. (2024). Enfokrasi: Dijitalleşme ve demokrasi krizi, Ketebe yayınları (2023), 66sy. *KİLAD*, (23), 57-59.

* Byung Chu Han, Ketebe Yayınları (2023), 66sy.

rejiminden ayıran ve onu kusursuz yapan en belirgin özellik özgürlük ve gözetimin bir aradalığıdır. Disiplin rejiminde insanların görünür olması kendi rızalarına dayalı olmazken, enformasyon rejiminde insanlar kendi iradeleriyle görünür olurlar (Han, 2023, s. 10). Han, Apple'ın New York'taki binasını örnek vererek, enformasyon rejimini sürekli ve mümkün kılan şeyin şeffaflık olduğu üzerinde durur. Çünkü bu bina, özgürlük ve iletişimin şeffaf tapınağı gibi tasarlanmıştır. Bu bölüm, enformasyon rejiminin gündelik hayatı kuşatma biçimleri ve özgürlüğü bir sömürüye dönüştürme yaratıcılığı arasındaki ilişkiyi düşündürmesi açısından önemlidir.

Kitabın ikinci bölümü olan “*Enfokrasi*” bölümünde yazar, demokrasinin enfokrasiye dönüştüğünü savunmaktadır. Han'a göre Aydınlanma'nın rasyonel söylemini oluşturan kitap, demokrasinin belirleyici bir aracıydı. Fakat elektronik kitle iletişim araçları, kitabın rasyonel değerini tahrip ederek bir Medyakrasi (Mediokratie) düzeni oluşturmuş; medyakraside siyaset, kitle iletişim araçlarının mantığına teslim olmuştur. Çünkü elektronik kitle iletişim araçlarına içkin eğlence, rasyonel söylemi ve demokratik müzakereyi engellemektedir. Han, Neil Postman ve Jürgen Habermas'ın çalışmalarına atıfta bulunarak, elektronik kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasının söylemin rasyonel değerini nasıl baltaladığını ve siyasetin temel bir tartışma yerine sahnelenmiş bir gösteriye dönüştüğü bir ortamı teşvik ettiğini vurgulamıştır. Han, özellikle içinde bulunduğumuz çağda, Huxley'in de *Yeni Cesur Dünyası* kitabına atıfta bulunarak, sevdiğimiz şeylerin bizi mahvettiğini ileri sürmüştür. Çünkü enformasyon rejimi insanın sevdiği şeyleri yapmak üzerine kurulmuş, sonsuz bir iletişim halinde olma durumudur. Han'a göre enfokrasiyi ve enformasyon rejimindeki demokrasi krizini daha derinlemesine anlamak için bir enformasyon fenomenolojisi gereklidir. Enformasyon fenomenolojisi, enformasyonun hıza dayalı doğasının demokrasiye uygun olup olmadığının sorgulanması için önemlidir. Rasyonel kararlar uzun vadeli bir perspektif gerektirir; fakat içinde bulunduğumuz toplum bu zamansal genişlemenin mümkün olmasının zorlaştığı bir toplumdur. Enformasyon toplumunda hiçbir şeye zaman olmadığı gibi, rasyonel davranmak için de gerekli zaman yoktur. Bu nedenle Han, enformasyona dayalı toplumlarda hızın rasyonelliğin kaybı anlamına geldiğini savunmaktadır. Çünkü, “bir seçim kampanyası enformasyon savaşı biçimini aldığımda, daha iyi argümanlar değil, daha akıllı algoritmalar hakimiyet kazanır. Bir enfokraside, bir enformasyon savaşında söylemlere yer yoktur” (Han, 2023, s. 26). Özetle, Han bu bölümde, elektronik kitle iletişim araçlarının kendine özgü mantığının demokratik müzakere için gerekli olan rasyonel söylemsel alanları erozyona uğrattığını ve bunun yerine anlık, hazza ve hıza dayalı bir kültürün ortaya çıktığını savunmaktadır.

Han, üçüncü bölümde “*İletişimsel Eylem'in Sonu*” başlığı altında, dijital gerçek zamanlı demokrasinin etkin bir kolektif oluşturmak iddiasında başarısız olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda sosyal ağlardaki yeni öznelerin birer tüketim ve iletişim zombileri haline geldiğinin altını çizmektedir. Han, dijitalleşmenin yaşam dünyasının çöküşünü hızlandırdığını savunur ve internetin kamusal alan oluşturacağı fikrinin çöktüğünü iddia eder. Çünkü günümüzde, sosyal ağlar topluluktan yoksun iletişimi güçlendirir, influencerlar ve takipçiler arasında politik bir kamuoyu oluşamaz. Ona göre, dijital topluluklar arasındaki ilişki bir ticari emtiadır, bu nedenle politik eylemde bulunma kudretine sahip değillerdir (Han, 2023, s. 30). Dijital ağlar, istikrarlı, büyük ölçekli bir kamusal alanı gerektiren iletişimsel eylemi zorlaştıran bir yapıya sahiptir. Han'a göre kamusal alanı yok eden şey internetin algoritmik kişiselleştirmesidir, bu durum demokrasiyi tehlikeye atar; çünkü yeni nesil internetin yarattığı filtre balonları kalıcı bir “ben döngüsü” yaratmaktadır (Han, 2023, s. 33).

Bu bağlamda, kitabın “*Dijital Rasyonalite*” adlı dördüncü bölümü, sorunun yalnızca kamusal alanın çöküşü değil, enformasyon yığılmasının da olduğuna dikkat çekmekte; aynı zamanda iletişimsel eylemin yerini büyük veri yığınları mı aldı sorusuna odaklanmaktadır. Dijital rasyonalite, eylemin ve iletişimin olmadığı, argümanların yerini algoritmaların aldığı,

taklit ederek öğrenmenin hâkim olduğu bir rasyonalitedir. Bu bağlamda yazar, bu bölümde Dataistlerin demokrasi tanımlarını, dataist evrende demokrasiye olan bakış açısına dair bir tartışma yürütmüştür.

Kitabın son bölümü olan “*Hakikat Krizi*” başlıklı beşinci bölümünde, yazar hakikat kavramına odaklanır. Han’a göre, “hakikat, toplumu bir arada tutan zorunlu bir uzlaşmadır” (2023, s. 48). Fakat dijitalleşme ile birlikte, olgusalılık ve gerçeklik bilinci zayıflar. Bu nedenle enformasyon toplumu bir güvensizlik toplumdur. Çünkü Han’ın ifadesiyle enformasyon birikime dayalı büyür gelişir, bir yığına dönüşür; fakat hakikat daha anlatsaldır. Han, enformasyon toplumunda hakikat krizinin nasıl ve ne boyutta yaşandığını açıklarken, zaman zaman indirgemeci bir çözümlenme yapmaktadır. Dijitalleşme ile birlikte insanları bir arada tutan anlatıların son bulduğu bakış açısından ziyade, yeni anlatıların oluştuğuna dair bir bakış açısına da fırsat vermek gerekir.

Byung-Chul Han genel olarak bu çalışmasında, çağdaş bilgi kapitalizminin enfokrasi olarak tanımladığı bir demokrasi krizine yol açtığını savunurken; okuyucuyu da demokrasi krizini dijitalleşmeyle ilişkili bir biçimde, eleştirel bir yaklaşımla düşünmeye teşvik etmektedir. Han, bilgi toplumundaki demokrasi krizini enformasyon rejimi kavramı ile açıklayarak, günümüz toplumunda bilgi rejiminin bir yönetim biçimi olarak işlevselleştirilmesine dikkat çekmektedir. Bu açıdan, dijitalleşme ve toplum arasındaki ilişkiye dair yapmış olduğu çözümlenmelerin gelecekte yeni çalışmalara alan açacağı düşünülmektedir.

Kaynak

Han, B.-C. (2023). *Enfokrasi: Dijitalleşme ve demokrasi krizi*. (M. Özdemir, Çev.). Ketebe Yayınları.